

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2015|051 VAN 12 OKTOBER 2015

OVER DE DEFINITIEVE BESCHERMING ALS ARCHEOLOGISCHE ZONE VAN DE ABDIJSITE VAN MUNSTERBILZEN TE BILZEN, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER GEERT BOURGEOIS VAN 10 SEPTEMBER 2015

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 12 oktober 2015 volgend advies uit:

1. De commissie spreekt zich in voorliggend advies uit over volgende documenten die de commissie ontving in het kader van de adviesvraag over de definitieve bescherming als archeologische zone van de abdijsite van Munsterbilzen in Bilzen: (a) het ministerieel besluit tot bescherming als monument, (b) het beschermingsvoorstel en (c) het verslag van de behandeling door het agentschap Onroerend Erfgoed van de uitgebrachte adviezen en de ingediende bezwaren in het kader van het openbaar onderzoek.
2. De commissie erkent de erfgoedwaarde van de abdijsite van Munsterbilzen. De site kent een lange en haast ononderbroken geschiedenis die met zekerheid terug te brengen is tot de 10^e eeuw (mogelijk tot de 7^e eeuw). Ondanks de onduidelijkheid over het ontstaan en de vroege geschiedenis van de abdijsite, vervulde de kloostersite een belangrijke rol in het wereldlijk en kerkelijk bestuur in de Ottoonse periode. Van de 12de tot de 18de eeuw evolueerde de abdijgemeenschap naar een seculier adellijk damesstift dat nauw verbonden was met het dorp en dorpsleven. De Franse Revolutie betekende het begin van de versnippering van de site. In de 19de eeuw werden het domein en de gebouwen echter opnieuw herenigd door de Franse congregatie van Sint-Jozef-de-Goede-herder uit Clermont-Ferrand om er een lagere meisjesschool te huisvesten en geesteszieke vrouwen te verzorgen. Vandaag herbergt de site het medisch centrum Sint-Jozef. In de loop der jaren zijn er verscheidene vondsten gedaan op de site en werden er een vijftal archeologische opgravingscampagnes gehouden. Van de meeste campagnes zijn het opgravingsarchief en de archeologische vondsten verdwenen. Er zijn vermoedelijk wel nog heel wat archeologische sporen in situ bewaard. Het beloftevolle archeologische bodemarchief is de enige bron van info over de stichting en vroege geschiedenis van de abdijsite van Munsterbilzen.
3. De commissie ondersteunt artikel 1 van het ministerieel besluit waarin vastgesteld wordt dat de abdijsite van Munsterbilzen wordt beschermd als archeologische zone wegens de cultuurhistorische en wetenschappelijke waarde.
4. Artikel 2 van het ministerieel besluit geeft een beschrijving van het algemeen belang dat de bescherming verantwoordt. De commissie ondersteunt de vermelde beschrijving van de aangegeven cultuurhistorische en wetenschappelijke waarde, maar merkt op dat de beschrijving zeer beknopt is. Daarom suggereert de commissie nog enkele toevoegingen die de kwaliteit van het ministerieel besluit ten goede zouden komen. Zo kan er nog benadrukt worden dat de site uniek is door haar vroegmiddeleeuwse oorsprong en lange, quasi continue, geschiedenis. Verder is de site niet alleen een belangrijke bron van informatie over de oprichting en de vroegste geschiedenis van de abdij, maar ook over de impact die zulke abdijsites hadden op de middeleeuwse stadsontwikkelingen.

De commissie vindt het wel positief dat er ruim aandacht werd besteed aan de evaluatie van de erfgoedwaarden door middel van een toetsing aan beschermingscriteria. Hierbij werden zowel criteria met betrekking tot inhoud, vorm en beleving gehanteerd.

5. Wat betreft de afbakening van de archeologische zone wordt in het beschermingsdossier aangegeven dat het niet evident was om de abdijsite ruimtelijk af te bakenen. Gesteld wordt dat het intra muros-gedeelte kan gezien worden als het kerngebied van de oorspronkelijk veel ruimere site en dat op basis van de huidige informatie het niet verantwoord is om een ruimere begrenzing van de abdijsite (dan het gebied *intra muros*) te hanteren. De commissie kan deze redenering volgen maar stelt vast dat de afbakening van de archeologische zone (zoals vastgelegd op het plan bijgevoegd aan het ministerieel besluit) toch buiten het zogenaamde kerngebied gaat. Dit wordt echter niet verder gemotiveerd.
6. De beheersdoelstellingen benadrukken dat het behoud van het archeologisch bodemarchief binnen het kerngebied zich moet toespitsen op een (pro-)actief beheer waarbij de afstemming met de geplande ruimtelijke ontwikkelingen prioritair is. De commissie ondersteunt het uitgangspunt dat een bescherming de ontwikkelingen op de site van de Sint-Jozefkliniek niet in de weg mag staan. Anderzijds stelt de commissie vast dat de beheersdoelstellingen ook uitgaan van een actualisatie van het masterplan van de Sint-Jozefskliniek '*in het licht van de nieuwe inzichten en beleidsaccenten met betrekking tot het onroerend erfgoed*'. Het agentschap wil behoud in situ mogelijk maken. Het is voor de commissie echter onduidelijk hoe dit kan stroken met de eerste beheersdoelstelling van afstemming van de bescherming op de geplande ruimtelijke ontwikkelingen. Bovendien merkt de commissie op dat het masterplan voor het medisch centrum reeds sinds jaren in uitvoering is. Het is daarom onduidelijk of en hoe actualisering nu nog mogelijk is en hoe de afstemming tussen bescherming en masterplan zal gebeuren.
7. Hiermee samenhangend stelt de commissie dat in het kader van het openbaar onderzoek een bezwaarschrift werd ingediend door het medisch centrum Sint-Jozef waarin de nadruk wordt gelegd op de praktische en financiële impact van de bescherming op de toekomstplannen van het ziekenhuis. De bezwaarindieners geven aan te willen meewerken aan een archeologisch onderzoek maar verzetten zich tegen een eventueel dwingend karakter van een behoud in situ. Zij nuanceren ook de mogelijkheden van een functiewissel door gebouwen in te planten op plaatsen die geen of minder archeologische waarde hebben. De site van het medisch centrum is volgens bezwaarindieners immers bijna volledig bebouwd. Door de reeds gedeeltelijke uitvoering van het masterplan voor de ontwikkeling van het medisch centrum zou het bovendien niet mogelijk zijn nu nog functiewisselingen door te voeren. Verder wijzen zij erop dat de gebouwen die volgens het ziekenhuis eerst in aanmerking komen voor sloop in de afbakening van de archeologische zone gelegen zijn. Tot slot geven bezwaarindieners aan open te staan voor het afwegen van technische alternatieven maar tevens wijzen zij op de beperkte financiële mogelijkheden van de vzw.

In haar antwoord wijst het agentschap erop dat de bescherming als archeologische zone zich moet inpassen in het gewestplan en BPA die in deze zone van kracht zijn. Deze leggen de bestemming van de kadastrale percelen van het medisch centrum vast als gebieden voor gemeenschapsvoorzieningen en openbare nutsvoorzieningen. Het gebied vóór het abdissenkwartier wordt aangeduid als zone voor voortuinen. De commissie merkt op dat deze bepaling in het voordeel spreekt van de in de beheersdoelstellingen vooropgestelde afstemming met de geplande ruimtelijke ontwikkelingen binnen de Sint-Jozefskliniek maar niet strookt met de vraag tot actualisering van het masterplan van de Sint-Jozefskliniek. Het is dan ook onduidelijk hoe deze vaststelling geïnterpreteerd moet worden. Verder geeft het agentschap aan dat het de bedoeling is zoveel mogelijk in situ te bewaren en dat er reeds een vergunning voor archeologisch onderzoek werd afgeleverd in het kader van de in het masterplan voorziene nieuwbouw voor de technische dienst. De commissie merkt op dat het onduidelijk is wat het agentschap precies met deze vaststelling wil aantonen. De commissie wil er wel op wijzen dat de reeds afgeleverde vergunning geen reden mag zijn om een behoud in situ af te dwingen. Het agentschap besluit de behandeling van het bezwaar met de vaststelling dat het algemeen belang

en de erfgoedwaarden die aan de basis van de bescherming liggen niet in vraag worden gesteld. De commissie meent dat het agentschap in haar antwoord onvoldoende duidelijkheid heeft gecreëerd omtrent de bezwaren en bezorgdheden van het medisch centrum.

In het kader van het openbaar onderzoek vroeg het agentschap Wegen en Verkeer verdere verduidelijking waarom de Waterstraat mee in de afbakening opgenomen is en welke werken aldus vergunnings- of toelatingssplichtig zijn. Het agentschap verduidelijkt dat de bescherming gericht is op het in situ bewaarde archeologisch erfgoed ter hoogte van de Waterstraat. Het agentschap verwijst verder naar de bepalingen in het Onroerenderfgoeddecreet betreffende de toelatingssplichtige handelingen aan beschermde archeologische sites. Ten gevolge van de bescherming zal een renovatie van de wegverharding toelatingssplichtig zijn. Het agentschap stelt echter voor om wat betreft het vervangen van het wegdek aan de minister te vragen een afwijking op de toelatingssplicht in te schrijven in het ministerieel besluit. De commissie merkt op dat deze afwijking niet ingeschreven werd; de reden hiertoe is niet duidelijk.

8. Indien rekening wordt gehouden met bovenstaande opmerkingen geeft de commissie een gunstig advies.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt
Voorzitter